

## *Тракология*

### ТРАКИЙСКИТЕ СКАИ – СЪЩНОСТНА, ПРОСТРАНСТВЕНА И ХРОНОЛОГИЧЕСКА ЛОКАЛИЗАЦИЯ

Георги Митрев

В античната историография се отразяват имената на десетки тракийски племена с различно географско местоположение, демографски потенциал и обществено-политическо значение за историята на Древна Тракия. Сред тях е и това на тракийските *скаи*. Етнонимът Σκαί, Σκαίοι не предизвиква трудности при установяването на етимологията му. Той е в пряка връзка със старогръцкия език и произлиза от прилагателното σκαίος – “ляв”, но, както подсказват някои извори, в преносния смисъл на “глупав” и “невеж”. Видимо това е гръцко означение за тракийска общност, а не собствено тракийско.

Най-ранното сведение за скаите се отнася към края на VI в. – първата половина на V в. пр. н. е. и се свързва с логографа Хекатей от Милет (роден ок. 520 г. пр. н. е.). Той отбелязвал, според Стефан Византийски, че скаите са “*племе между Трояда и Тракия*”<sup>1</sup>. Това е кратка бележка, свързана с първоначалното натрупване на информация за тракийското крайбрежие в контекста на гръцката колонизация. Въпреки лаконичността си, тя все пак позволява поставянето на скаите през архаичната епоха (VIII – VI в. пр. н. е.) в Европа, близо до егейското и пропонтийското крайбрежие и в зоната между Трояда и Тракия. Според В. Томашек, те вероятно населявали Тракийския Херсонес (дн. Галиполски п-ов) още към епохата на Троянската война, като по-късно преминали под властта на долонките. С тяхното присъствие в този район се свързва западната порта на Троя (Σκαίοι πύλοι – Скайска врата), която отвеждала към Хелеспонта и скаите<sup>2</sup>. Съгласно Омир обаче, земите около “*мощно течащия Хелеспонт*” били населявани в епохата на Троянската война от племето *траки*<sup>3</sup>. Това допуска, че съществува някаква връзка между тях и може би,

че скаите от архаичната епоха са наследници на омировите траки при Хелеспонта или поне част от тях.

Следващото споменаване на скаите отстои на около пет столетия от края на архаичната епоха и се свързва със Страбон (ок. 63 г. пр.н.е. – 19 г. от н.е.). Отразявайки интересните връзки между траки и троянци на лингвистична основа, като топоними, хидроними и други наименования, известният географ пише, че: “... *изобицо у тракийците и троянците има много общи имена. Например: тракийци скаи, река Скай, крепост Скай и Скайска врата в Троя*”<sup>4</sup>. Сведението показва, че Страбон е използвал ограничена информация. Не става ясно също дали споменатите река Скай (Σκαίος) и крепост Скай (Σκαίον) били разположени в племенните територии на въпросното племе или някъде другаде в Тракия. В. Томашек е склонен да свърже крепостта Скай с кастела Скаидера между р. Янтра и р. Лом, като свидетелство за следи от скаите по Долния Дунав<sup>5</sup>. По мое мнение обаче това е доста несигурно предвид възможността имената на тези река и крепост да са производни от прилагателното σκαίος, в смисъл на “лява крепост” и “лява река”, а не обезателно свързани с етнонима *скаи*. Още повече че Страбон никъде не твърди изрично, че крепостта и река Скай са в земите на скаите. Бележката на Страбон и връзката с Троя показва още, че той следва сведенията от архаичната епоха и вероятно самият Хекатей, което обяснява липсата на точна географска локализация на скаите в неговото съвремие, а това вероятно е било и невъзможно.

Два века по-късно, споменът за “глупавите, невежите” скаи отново се възкресява, този път от Полиен (II в. от н.е.). “*Тракийски племена били кебрентите и с(и)кабоите (скайбоите) (Συκαβόαι, Σκαίβοαι). Вождове им били според обичая жреците на Хера. Жрец и вожд им бил веднъж Косинг. Траките не му се подчинявали. Тогава Косинг събрал много дървени стълби, и при това големи, и ги съединявал една с друга. Той се готвел да се възкачи на небето, за да заяви на Хера, че траките не му се подчинявали. А те, както са траките глупави и безразсъдни, уплашили се, че вождът им щял да се възкачи на небето, и почнали да му се молят и кълнат, че щели по-нататък да се подчиняват на всичките му заповеди.*”<sup>6</sup> Липсва пряка датировка на описаните събития, но приказният и дори анекдот-

тичен характер на разказа, който трябва да подчертае варварското невежество и глупост на траките в очите на елините, насочва отново към архаичната епоха и гръцката колонизация, към времето, когато се установяват първите трайни контакти между тях по егейското крайбрежие. Това също показва, че името *скаи* не е собствено тракийско означение на въпросното племе. Заслужава внимание и обстоятелството, че тук името им е предадено като Σκαίβόαι или Σ(υ)καβόαι (*скайбои*, *скабои*, *сикабои*). Първата съставка Σκαί-, Σκα-, Συκα- е безспорно във връзка с етнонима скаи, докато втората – βόαι, трябва да свържем с βοη, η – вик; високо говорене, или пък с глагола βοάω – викам високо, крещя. Това показва, че в представите на елините и елинските колонисти, траките при Хелеспонта били не само глупави и безразсъдни, но и викали, говорили нависоко и крещели. Така варварският им образ придобива почти завършен вид. Тези негативни характеристики се отнасяли и до кебрениите, споменати съвместно със скайбоите и с общ владетел Косинг. Кебрениите обикновено се представят като потомци на хебрениите. Този етноним се свързва според Ал. Фол и Т. Спиридонов с река Хеброс и с хелеспонтийските траки, съгласно Омир. Същите изказват и предположението, че местните жители между Марица и Черно море са се наричали хебрени или кебрени, като произходът на етнонима е във връзка със споменатия от Омир вожд Кебрион, незаконен потомък на Приам, и с града Кебрен<sup>7</sup>. Така отново се достига до вече направеното предположение, че *скаи* (*скайбои*, *скабои*, *сикабои*) е гръцко име, дадено през архаичната епоха на местното население на Тракийския Херсонес и покрай Хелеспонта, което Омир споменава за късната бронзова епоха с името траки. Сега обаче може да се добави, че то било известно и като хебрени, по името на р. Хеброс, и като кебрени, по името на вожда му Кебрион или на града Кебрен.

С тези три лаконични споменавания се изчерпват сведенията за скаите в античната историография. Някои сведения в епиграфското наследство от Древна Тракия обаче дават възможност да се задълбочат изследванията за тях. По-конкретно в Югозападна Тракия и в долината на Средна Струма сред личните имена от римската епоха, се откриват етнимони, производни от скаите<sup>8</sup>.

В епитафия от с. Враня (м. Въчовица) при Мелник се казва, че паметникът е издигнат от Пюрусала Мукасос за съпруга ѝ Пюрулас и

за нейната дъщеря Дентускаила (Πυρουσαλα Μουκασου Πυρουλα τῷ γα[μ]βρῶ /καὶ Δεντουσκαίλα τῇ θυγατρὶ/ μνήμης χάριν). Б. Геров отбелязва, че името Δεντουσκαίλα не се среща на друго място, а Г. Михайлов отразява, че това е ново тракийско име<sup>9</sup>. Формирано е от δεντου (dentu) – род, племе, на първо място, и σκαί – на второ място. Иначе казано, в превод на тракийски език означава “от племето на скаите”. Известни са и други тракийски лични имена, формираны по същия начин, като: Dentubrisa, Dentusucu, Dentustaina<sup>10</sup>.

Внимателният прочит на останалите епиграфски сведения от района показва, че това тракийско женско лично име – Дентускаила, има и свой мъжки корелат – Скаидентес. Той се споменава в надгробен надпис от близката околност на град Мелник, публикуван от В. Герасимова (Σκαιδενθη Πυρουλα τῷ ὑῶ /μνήμης/ χάριν)<sup>11</sup>. Същият паметник е поместен и в корпуса на Г. Михайлов (т. V), но е представен като произхождащ от с. Рупите (ст. с. Мулетарово). Освен това се предлага и ново четене (Σκαιδενθη, Πυρουλα, Τωκω /μνήμης/ , χάριν.)<sup>12</sup>. Г. Михайлов явно е повлиян от релефа върху паметника, където са изобразени три бюста: на мъж, жена и момче, но трябва да се има предвид, че имената Скаидентес, Пюрулас и Токос са мъжки. Също така, четенето на предпоследната буква в р. 1 като К вместо У и на името Τωκω (дат.) е несигурно, поне от образите в публикациите. В този смисъл, съм склонен да следвам първоначалния вариант на В. Герасимова, с незначителни корекции: “Σκαιδενθη Πυρουλα τῷ ὑῶ /μνήμης/ χάριν”. Изписването на ὑῶ вместо υἰόςυ не бива да притеснява. Замяната на дифтонга ΥΙ с Υ при употребата на υἰός е характерно явление за района на Средна Струма през римската епоха<sup>13</sup>.

Проблемите около разчитането на втория надпис не променят по същество основното в случая – присъствието на името Скаидентес. Връзката между Σκαιδενθη и скаите е отразена още от В. Герасимова. Същата обаче е несигурна, дали то е женско име и трябва да се разбира като името на майката, която издигнала надгробие за нейния син Пюрулас, или пък е името на самия син, т.е. Скаидентес Пюрулас. Паралелите обаче, които се предлагат за подобни имена с присъствието на “-δενθης”, на второ място са определено мъжки имена: Αυλουδενθης, Βεσοδενθης, Καρδενθης, Ζαικεδενθης,

Βαρυιδενθης<sup>14</sup>. Тези паралели, а също и споменатото по-горе женско лично име Дентускаила, ми дават основание да приема, че Σκαιδενθη е формата за датив на неговия мъжки корелат Σκαιδενθης.

Коментираните надписи, със споменаване на Дентускаила и Скаидентес, се датират към римската епоха. Първият, според Б. Геров – към края на II в. – началото на III в.<sup>15</sup>, а вторият, според В. Герасимова – към средата на II в.<sup>16</sup>

Наличието на два паметника отхвърля възможността за случайност или спонтанно и необосновано хрумване на родители да именуват по този начин децата си. Видимо, личните имена Дентускаила и Скаидентес са били популярни през римската епоха в района на с. Враня и гр. Мелник (или с. Рупите ?!). Присъствието им в именната система на местното тракийско население показва съществуването на връзки с известните от писмените извори скаи. Буквалният им превод и смисъл дори настояват, че тези лица са “от племето на скаите”. Последното позволява да се формулира хипотезата, че общността на скаите, или част от нея, е била принудена да напусне зоната на Тракийския Херсонес и да се установи в района на средното течение на Стримон и в близост до югозападните склонове на Пирин планина. Това би могло да е станало към края на архаичната епоха. Споменът за тях в новите територии се е запазил в именната система на местното население чак до II – III в. Присъствието на етниконите Дентускаила и Скаидентес в Средна Струма същевременно повдига и въпроса, възможни ли са някакви етнически и исторически връзки между скаите и синтите и в какво са се изразявали те, предвид традиционното присъствие на синтите в долината на Средна Струма, доказано с локализацията на Хераклея Синтика при с. Рупите, Петричко<sup>17</sup>.

Причините за миграцията на скаите могат да се свържат с гръцката колонизация в Тракийския Херсонес и по егейското крайбрежие и изтласкването на тамошните тракийски племена към вътрешността на полуострова. Установяването на скаите в новите територии към края на архаичната епоха се подкрепя косвено и от Херодот, който не ги познава и споменава като жители на Тракийския Херсонес долонките<sup>18</sup>. Така скаите изчезват от полезрението на елинските автори много рано. Затова и Страбон не е в състояние да предложи каквато и да е тяхна пространствена локализация, а в разказите на Полиен се появяват не само без местоположение, но и без сигурна хронология.

В. Томашек пръв предлага, че скаите са били прогонени от Тракийския Херсонес от долонките, без да дава никакви конкретни доказателства, а изглежда като логичен извод от факта, че Херодот споменава в същите територии в навечерието на Гръко-персийските войни долонките<sup>19</sup>. В същия смисъл Т. Спиридонов пише, че според Полиен (VII, 22) скаите били изгонени от Тракийския Херсонес от долонките, но Полиен в кн. VII, 22 не споменава никакви долонки<sup>20</sup>. Въпреки това предложеното мнение може да се приеме, защото Херодот наистина не познава скаи на Тракийския Херсонес, а говори за долонки. Текстът на Херодот е много интересен и въпреки хрестоматийната му популярност заслужава да се припомни. Накратко, долонките изпратили в Делфи царете си, за да получат предсказание за войната, която водели. В контекста на моето изложение най-добре би звучало като техни противници да се споменат скаите, но Херодот казва, че долонките воювали срещу апсинтите, които се споменават за първи път в античната историография от Хекатей<sup>21</sup>. Жрицата Пития дала съвет на долонките да поканят за ойкист (основател на колония) този, който ги покани пръв на гости. Това се оказал атинянинът Милтиад, син на Кипсел. По заповед на Пития Милтиад взел със себе си всички атиняни, които искали да участват в похода и отплувал заедно с долонките. След това Херодот съобщава, че същият завзел страната, а тези, които го били довели, го направили свой тиранин. Той укрепил Тракийския Херсонес от север със стена и направил невъзможен достъпа на апсинтите до тези територии. Владенията на долонките, начело с Милтиад Стари и наследниците му просъществували до началото на Гръко-персийските войни<sup>22</sup>.

Присъствието на апсинтите в зоната на хебрениите/кебрениите – омировите траки – скаите от къснобронзовата и ранножелязната епоха не е толкова странно и неочаквано, ако се следва Омировият епос, че един от водачите на хелеспонтийските траки – Пейрой, бил дошъл при Троя от Енос<sup>23</sup>, а още и твърдението на Страбон, че Енос бил разположен в областта, която по-рано се наричала Апсинтида<sup>24</sup>. Последното показва, че апсинтите се свързват и с омировите траки покрай Хелеспонта, и с хебрениите/кебрениите, предвид местоположението на Енос на изток от устието на Хеброс, и със скаите, във връзка със синоикизма на кебрени и скайбои при вожда Косинг. Към

това родство сега трябва да се добавят и синтите, като се използва наличието на етникони, производни от етнонима саки в земите на синтите в Средна Струма, и общата основа на племенните имена синти и апсинти. Името *апсинти* се отбелязва в античната историография като Ἀψίνθιοι или Ἀψύντιοι<sup>25</sup>. И в двата случая, фонетично стои близо до синти (Σίντιες, Σίντοί). Може да се приеме дори, че се свързва с гръцкия език и подчертава произхода на апсинтите от синтите и буквално означава “от синтите” (ὄπὸ Σίντιοι – Ἀψύντιοι). От всичко казано дотук, се вижда, че са налице немалко основания, да се приеме, че етниконът апсинти се свързва директно с изследваната тракийска племенна общност или с име, дадено от елинските колонисти, на племе от нейния състав. Т. Спиридонов, съдейки точно по името, е склонен да свърже апсинтите с племенната група на синтите<sup>26</sup>.

Анализите и изследванията показват в крайна сметка, че скаите се свързват в етнически и исторически план с хебрениите, омировиите хелеспонтийски траки, кебрениите, синтите, апсинтите и въобще с тракийските племена от групата на синтите. В изследванията на Цв. Лазова синтите се представят като население, което се разпространило от континента към островите в Егейско море преди Троянската война<sup>27</sup>. Т. Спиридонов въвежда определението за “племената от групата на синтите”. За него, в сравнение с бистоните, киконите и други, те са с местен произход и населявали целия район между долните течения на Струма и Марица. До края на VI в. пр. н. е. племената от групата на синтите се оттеглили на север в планините, под натиска първо на киконите и бистоните, още преди Троянската война, а после на едоните, пиерите и одомантите<sup>28</sup>.

Кои са все пак синтийските племена в античната историография? Ако се следва Страбон, те се свързват с етнонимите синтии, синти, саи и сапеи. Античният географ пише: “*Част от тракийците се наричали синтии, после синти, после саи, у които Архилох загубил щита си, както казва сам: “Някой саец взе моя хубавия щит, който оставих против волята си при храсталака”. Те тъй също сега се наричат сапеи; те всички живеят около Абдера и по островите около Лемнос*”<sup>29</sup>. На друго място пък казва: “*Някои казват, че Самос се нарекъл по името на саите, които едно време населявали Тракия*”

и владеели близкия материк. Те са тъждествени със сапейте или със синтите (които Омир нарича синтии), или са различни от тях. Саите споменава Архилох: *“Някой сает ми отмъкна хубавия щит, който оставих против волята си при храсталака”*<sup>30</sup>. И двата текста са съществени за изложението, като първият центрира етногенетичните процеси в тази група около синтиите, а вторият около саите. Контекстът на Страбоновия разказ се свързва с ранната история на тракийския остров Самос (Самотраки) и северните крайбрежия и острови в Егейско море, като античният географ коментира, от една страна, популярните в гръцкия свят омирови сведения, а от друга, вероятно по-непопулярна местна тракийска версия за етническите процеси в района.

Омировият епос не познава етника на саи. Местните траки и конкретно тези на остров Лемнос са назовани синтии. Сведенията за “грубогласните синтии” и синтите са коментирани многократно в античната и съвременната историография<sup>31</sup>. Наличната информация показва, че името “синтии/синти” също не е собствено тракийско, а с гръцки произход. То се свързва с нравите и обичаите на местното тракийско население. За Хеланик от Митилена (V в. пр.н.е.) те били *“майстори, които изработвали бойни оръжия”* и *“били наречени синтии, поради това, че първи направили бойни оръжия и поради това, че са причинявали разорения и вреди на съседите си*. За Анакреон от Теос (ок. 560–478 г. пр.н.е.) били *“войнствени”*, като казал: *“Какво ме е грижа за извитолъките кимерийци и синтии, приятелю?”*. За Филохор от Атина (ок. III в. пр.н.е.) *“те били пеласги и били наречени така, защото пътувайки към Браурон, отвлекли девойките със свещените кошнички”*. Ератостен от Кирена (ок. 275–194 г. пр.н.е.) смята, че били наречени синтии *“понеже били магьосници и изнамерили вредни лекарства”*; а Порфирий от Тир (232–305 г.), видимо следвайки Хеланик, смята, че били наречени синтии, *“защото за първи път изработили бойни оръжия, които причиняват вреда на хората, или понеже те първи започнали разбойнически нападения”*<sup>32</sup>. Така античната историография свързва грубогласните варвари на Лемнос с разбойничеството, пиратството и различни зловредни дейности, като грабежи, магьосничество и др. Тези негативни оценки и представи за местното население дават и гръцкото означение

ние на общността – *синтии*, което се свързва с глагола  $\sigma\acute{\iota}\nu\omicron\mu\alpha\iota$  – вредя, наранявам; ограбвам, опустошавам; още със  $\sigma\acute{\iota}\nu\iota\varsigma$  – разбойнически, грабещ; разбойник, грабител и  $\sigma\acute{\iota}\nu\tau\eta\varsigma, \omicron\upsilon$  – разбойнически, грабителски. В крайна сметка, приведените примери показват по безспорен начин, че името синтии/синти, не е собствено тракийско така, както вече се отбеляза и за скаи и апсинти. Това дава основание, когато се разглеждат етногенетичните връзки в тази общност да центрираме процесите не около етнонима синтии/синти, въпреки че той отрано присъства в елинската литературна традиция, а около името саи, което изглежда собствено тракийско. Така става по-разбираема спомената от Страбон местна тракийска версия за етническите процеси в района, свързана със саите, и имат по-ясен смисъл думите му, че “*саите ... едно време населявали Тракия и владеели близкия материк*” и, че “*те са тъждествени със сапейте или със синтите*”. Саите могат да се разглеждат като родоначалници на голяма група тракийски племена, които придобили широка популярност сред елините с названието синтии/синти. Уподобяването на последните с пеласгите, направено от Филохор от Атина, може да се използва като свидетелство, че тази група била основата на трако-пеласгийската етнокултурна общност. Може би не е случайно например, че пеласгийското име Скотуса, носено от един от градовете в областта Пеласгиотида на юг от Олимп, било и име на селище в долината на Стримон през елинистическата и римска епоха.

В заключение може да се обобщи, че с развитието на обществено-политическите и културни връзки между елините и траките през късната бронзова и ранната желязна епоха постепенно общото име саи било заменено от няколко поредици от имена-означения, част от които придобили широка популярност в античната историография. Вероятно именно племенното име “саи” елинските колонисти променили лесно в близко звучащото подигравателно име “скаи”. Във връзка с тях се представи близостта между *саи*, *скаи*, *омировите хелеспонтийски траки*, *хебрени* и *кебрени*. Към същите, съгласно Т. Спиридонов, може би трябва да се добавят и *брени* и *кени*<sup>33</sup>. В този списък, съгласно Страбон, трябва да се включат и *синтиите*, *синтите* и *сапейте*, а както се видя по-горе и *апсинтите*. Ако се следват анализите на Т. Спиридонов, родствени на саите са и *дерсаи*, *дерони*

и дрoси<sup>34</sup>. Така в тази своеобразна група на “племената на саите” попадат племена от обширна територия, на изток поне до Тракийския Херсонес, а на запад и югозапад поне до Стримон. От островите в Егейско море и крайбрежието тези племена били изтласкани към вътрешността на полуострова, отчасти от киконите и бистоните, още преди Троянската война, отчасти от пиерите, одомантите и едоните – около VII–VI в. пр.н.е., под натиска на македоните, и отчасти от елините в контекста на гръцката колонизация. В хода на миграционните процеси видимо се нароили и имената, съществена част от които са с гръцки произход. Присъствието на етнокони, производни от скаите по средното течение на Стримон и в близост до синтите, показва също, че преселенията били характерни и в рамките на състава на общността. Общите произход и етнокултурни традиции улеснявали това. Въпреки оттеглянето на север към долините на Стримон и Нестос тази група племена запазила отчасти културните си връзки с егейското крайбрежие. Красноречив пример за това е почитта в античния град при днешния Сандански на тракийския конник под името бог Саленос<sup>35</sup>, чийто център на култа било селището Сале в Самотракийската пера.

## БЕЛЕЖКИ

<sup>1</sup> **Хекатей.** Обиколка на земята, фрг. 182. Срв. Извори за историята на Тракия и траките. Том I. София, 1981, с. 182; Stephanus Byzantinus cum annotationibus L. Holstenii, A. Berkelii et Th. De Pinedo. Vol. II. Lipsiae, 1825, p. 621–622; Stephani Byzantini Ethnicorum quae supersunt ex recensione Augusti Meinekii. Berolini, 1849, p. 573.

<sup>2</sup> **Tomaschek, W.** Die alten Thraker. Band I. Wien, 1893/1895 (1980), p. 51–52.

<sup>3</sup> **Омир.** Илиада II, 844–850. Срв. Извори за старата история и география на Тракия и Македония. София, 1949, с. 5; Извори за историята на Тракия ..., с. 12.

<sup>4</sup> **Страбон** III 1, 21. Срв. Извори за старата история ..., с. 227.

<sup>5</sup> **Tomaschek, W.** Op. cit., p. 52.

<sup>6</sup> **Полиен** VII 22. Срв. Извори за старата история ..., с. 347.

<sup>7</sup> **Фол, Ал., Спиридонов, Т.** Историческа география на тракийските племена до III в. пр. н. е. и атлас. София, 1983, с. 83, с. 101–102.

<sup>8</sup> Срв. **Митрев, Г.** Имената в долината на Средна Струма и религията като фактор за формирането на именната система през I – III в. – *Seminarium Thracicum* 5, Втори академични четения в памет на академик Гаврил Кацаров, София 2001, с. 200, 210.

<sup>9</sup> **Геров, Б.** Проучвания върху западнотракийските земи през римско време. – Годишник на Софийския университет, филологически факултет, 54, 3, 1959–1960 (1961), с. 193, № 40а; Mihailov, G. *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*. Vol. IV. Serdicae, 1966, p. 272, № 2312.

<sup>10</sup> Срв. **Detschew, D.** *Die thrakischen Sprachreste*. Wien, 1957, p. 125–126; Дуриданов, Ив. Езикът на траките. София 1976, с. 59, 75.

<sup>11</sup> **Gerazimova, W.** Beiträge zur thrakischen Onomastik. – In: *Aktes du Pe congrès International de Thracologie*. Bucarest, III, 1980, p. 43, № 1, fig. 1; **Герасимова-Томова, В.** Каменна пластика, антични надписи от Мелник. – Мелник, т. I, 1989, с. 160, 164, обр. 2.

<sup>12</sup> **Mihailov, G.** *Op. cit.*, p. 411, № 5921.

<sup>13</sup> Срв. **Slavova, M.** *Phonology of the Greek inscriptions in Bulgaria*. Stuttgart 2004, p. 66–67.

<sup>14</sup> **Detschew, D.** *Op. cit.*, p. 125; **Герасимова-Томова, В.** *Цит. съч.*, с. 160.

<sup>15</sup> **Геров, Б.** *Цит. съч.*, с. 193, № 40а.

<sup>16</sup> **Герасимова-Томова, В.** *Цит. съч.*, с. 164.

<sup>17</sup> Вж. **Митрев, Г., Тараков, Т.** CIVITAS HERACLEOTARUM. Новооткрит епиграфски паметник с името на античния град при Рупите, Петричко. – *Археология*, 2002, № 4, с. 25–32; **Митрев, Г.** Ново свидетелство за Хераклея Синтика и историческата география на долината на Стримон. – В: *Spartacus II: “2075 години от въстанието на Спартак. Трако-римско наследство. 2000 години християнство”*. Международен симпозиум 1–4 октомври 2002 година, Сандански. В.Търново, 2006, с. 189–195; **Mitrev, G.** *Civitas Heracleotarum: Heracleia Sintica or the Ancient City at the Village of Rupite (Bulgaria)*. – *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 145, 2003, p. 263–272; **Митрев, Г.** Отново за писмото на император Галерий и цезар Максимиан Дая до хераклейте и местоположението на Хераклея Синтика. – *Археология*, 2005, № 1–4, с. 181–187.

<sup>18</sup> **Херодот VI**, 34–40. Срв. Извори за историята на Тракия ..., с. 230–232.

<sup>19</sup> **Tomaschek, W.** *Op. cit.*, p. 51–52.

<sup>20</sup> **Фол, Ал., Спиридонов, Т.** *Цит. съч.*, с. 32.

<sup>21</sup> **Хекатей.** Обиколка на земята, фр. 163. Срв. Извори за историята на Тракия ..., с. 182.

<sup>22</sup> Вж. бел. 18.

- <sup>23</sup> **Омир**. Илиада IV, 519–520. Срв. Извори за историята на Тракия ..., с. 13–14.
- <sup>24</sup> **Страбон** VII, фр. 58. Срв. Извори за старата история ..., с. 226.
- <sup>25</sup> Срв. **Detschew, D.** Op. cit., p. 39.
- <sup>26</sup> **Фол, Ал., Спиридонов, Т.** Цит. съч., с. 101.
- <sup>27</sup> **Lazova, C.** The Thracian Tribe Sintians. – Thracia, 1977, p. 144–145.
- <sup>28</sup> **Фол, Ал., Спиридонов, Т.** Цит. съч., с. 101.
- <sup>29</sup> **Страбон** XII 3, 20. Срв. Извори за старата история ..., с. 227.
- <sup>30</sup> **Страбон** X 2, 17. Срв. Извори за старата история ..., с. 227.
- <sup>31</sup> Срв. **Lazova, C.** Op. cit., p. 141–145.
- <sup>32</sup> Срв. **Хеланик**. За основаването на Хиос, фр. 71а; Схол. към Омир, Одисея VIII, 294; Схол. към Омир, Илиада I, 594 Схол. към Апол. Родоски I, 608 в Извори за историята на Тракия ..., с. 8, 43–44, 187–188.
- <sup>33</sup> **Фол, Ал., Спиридонов, Т.** Цит. съч., с. 83.
- <sup>34</sup> Пак там, с. 31, 78.
- <sup>35</sup> **Иванов, Т.** Светилището на Тракийския конник ΘΕΟΣ ΣΑΛΗΝΟΣ при Сандански. – Археология, 1984, № 1, с. 1–15.